

ISMERETELMÉLET (episztemológia)

Harmadik téma, első lecke (3.1) – az igaz proposíciók háromféle csoportosítása

Ha tudunk valamit, és tudásunk propozicionális tudás, akkor a tartalomként szolgáló proposíció igaz – ezt mondja ki a tudás faktivitásának tétele. Ugyanakkor az a pusztán tény, hogy egy proposíció igaz, még nem mond el mindent az adott proposícióról. Nézzük a következő igaz állításokat:

PÉLDA

- A *John Wick* című film főszereplője Keanu Reeves.
- A kandúr hímnemű macska.
- A 17 prímszám.
- A víz, kémiai szerkezetét tekintve, dihidrogén-monoxid.
- A százas kilométertábla a 0 kilométerkőtől 100 kilométerre található.

ELEMZÉS

Ezek az állítások egyformán igazak, mégsem egyformák. Némi gondolkodás után belátható, hogy némelyik ezek közül lehetne hamis, némelyik nem, némelyiket csak tapasztalati alapon szerezhetjük meg, némelyiket pusztán gondolkodás útján is, némelyik igazsága csak azon múlik, hogy a benne szereplő kifejezések mit jelentenek, másoké más dolgokon is. Ennek megfelelően az igaz állításokat megkülönböztethetjük egymástól a következő paraméterek szerint:

1. **szemantikai** értelemben: a kérdés ilyenkor az, hogy az állítások nyelvi kifejezéséért felelős egységek (a szavak) jelentése miképpen járul hozzá a kérdéses állítás igazságához.
2. **episztemológiai** értelemben: a kérdés ilyenkor az, hogy milyen feltételek mellett szerezhető meg az az ismeret, amelyet a kérdéses állítás hordoz; illetve milyen feltételek mellett igazolható, hogy

a kérdéses állítás valóban tudás tárgya lehet.

3. **metafizikai** értelemben: a kérdés ilyenkor az, hogy a kérdéses állítás igazsága milyen **modalitással** rendelkezik, azaz vajon alakulhatnának-e vagy alakulhattak volna-e a dolgok úgy, hogy a kérdéses állítás ne legyen igaz.

Mindhárom szempont egy polaritással, azaz két egymást kizáró fogalom alternatívájával jellemezhető. Az alternatívák az egyes szempontok szerint a következők:

ELMÉLET

1. szemantikai értelemben: az igaz állítások *analitikusak* vagy *szintetikusak*;
2. episztemológiai értelemben: az igaz állítások *a priori* vagy *a posteriori* jellegűek;
3. metafizikai értelemben: az igaz állítások *szükségszerűek* vagy *esetlegesek* (*kontingensek*).

Két fő kérdést kell tehát megválaszolni. Az egyik nyilván az, hogy mi a tartalma ezeknek a megkülönböztetéseknek. A másik pedig az, hogy mennyiben hozhatók fedésbe egymással ezek a fogalmi polaritások.

Ismétlő kérdések

1. Milyen polaritások szerint elemezhetőek az igaz állítások?
2. Mit vizsgálunk az állítások szemantikai megközelítése során?
3. Mit vizsgálunk az állítások episztemológiai megközelítése során?
4. Mit vizsgálunk az állítások metafizikai megközelítése során?